

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т. в. о. начальника частини
радіаційного, хімічного, біологічного
захисту та проведення аварійно-
рятувальних робіт Мобільного
рятувального центру швидкого
реагування Державної служби
України з надзвичайних ситуацій
старший лейтенант служби
цивільного захисту

Олексій ЙОСИПЕНКО

« ____ » _____ 2024 року

ПЛАН-КОНСПЕКТ

**проведення теоретичного заняття з тактичної підготовки
спеціалістів радіаційного, хімічного та біологічного захисту.**

**Частина радіаційного, хімічного, біологічного захисту та проведення аварійно-
рятувальних робіт.**

Тема: Способи дезактивації та дегазації, речовини та розчини, які використовуються для дегазації і дезактивації.

Навчальна мета: Вивчити способи дезактивації та дегазації, вивчено речовини якими роблять обробку.

Час проведення: 1 година.

Місце проведення: Навчальний клас.

Навчально-матеріальне забезпечення: Конспект.

Нормативно-правові акти та література: Наказ МВС від 26.04.2018 № 340 «Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж».
Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 р. № 1718» від 01 вересня 2021 р. № 949 підготовлена Державною інспекцією ядерного регулювання України з метою встановлення порядку здійснення контролю та обліку індивідуальних доз опромінення.

Порядок проведення заняття:

1. Організаційні заходи – 5 хв.:
перевірка присутніх; оголошення теми і мети заняття.
2. Контроль знань – 5 хв.:
перевірка засвоєння раніше пройденого матеріалу.
3. Викладення матеріалу теми – 25 хв.

Питання, які вивчатимуться:

- 1) Що таке дезактивація та дегація?
- 2) Які речовини використовуються для дегазації та дезактивації?

Питання та їх стислий зміст	Методичні вказівки
<p style="text-align: center;">СПОСОБИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОБРОБКИ</p> <p style="text-align: center;"><i>Дезактивація</i></p> <p>Дезактивація проводиться з метою видалення радіоактивних речовин із забруднених поверхонь об'єктів.</p> <p>Дезактивація може проводитися двома способами — механічним і фізико-хімічним, які один одного доповнюють.</p> <p>Механічний спосіб полягає в механічному видаленні радіоактивного пилу щіткою, віником, за допомогою пилососа або витрушуванням і вибиванням, обтиранням клоччям, ганчір'ям, змиванням водою, зняттям і видаленням верхнього забрудненого шару, фільтруванням, газоповітряним струменем.</p> <p>Механічний спосіб найбільш простий, доступний і, як правило, використовується для дезактивації техніки, автотранспорту, одягу, засобів індивідуального захисту в найкоротший термін після виходу із забрудненої території.</p> <p>Однак унаслідок тісного контакту радіоактивних речовин з поверхнею багатьох матеріалів і, як наслідок, глибокого проникнення радіоактивних речовин всередину поверхні, механічний спосіб дезактивації може не дати необхідного ефекту.</p> <p>Тому разом з ним використовують фізико-хімічний спосіб, який передбачає використання розчинів поверхнево-активних та спеціальних хімічних речовин, які значно підвищують ефективність видалення (змивання) радіоактивного пилу з поверхонь.</p> <p style="text-align: center;"><i>Дегазація</i></p> <p>Дегазацію проводять з метою знезараження небезпечних хімічних речовин або їх видалення з поверхонь забруднених об'єктів.</p> <p>Дегазація може проводитися хімічним, фізико-хімічним і фізичним способами.</p> <p>Хімічний спосіб базується на взаємодії хімічних речовин з небезпечними хімічними речовинами, внаслідок чого створюються нетоксичні речовини. Зважаючи на хімічну природу дегазуючих речовин і здатність їх взаємодіяти з небезпечними хімічними речовинами, всі дегазуючі речовини поділяють на дві групи:</p> <ul style="list-style-type: none"> окислювальної і хлоруючої дії; лужного (основного) характеру, (гідролітичної дії). <p>Цей спосіб дегазації здійснюється протиранням забрудненої поверхні дегазаційними розчинами або обробкою водними кашками (гіпохлорит кальцію, хлорне вапно).</p> <p>У разі відсутності штатних дегазаційних речовин можна використовувати промислові відходи, які містять у собі речовини лужної та окислювально- хлоруючої дії.</p> <p>Відходи, які містять речовини лужного характеру, утворюються під час:</p> <ul style="list-style-type: none"> очищення нафтопродуктів; оброблення вовни, льону, бавовни, віскози; миття склянок з-під пива, вина і безалкогольних напоїв; обезжирення металевих поверхонь; переробки целюлози і на інших підприємствах хімічної промисловості. 	<p>Необхідні методичні пояснення:</p> <hr/>

Лужність відходів можна встановити за допомогою лакмусового паперу (синіє) або в результаті лабораторного аналізу.

Відходи, які мають у своєму складі речовини відбілювання бавовняних і штапельних тканин; відбілювання целюлози;

виробництва хлору, азотно-тукових добрив. Лакмусовий папір у них червоніє.

Фізико-хімічний спосіб дегазації заснований на змиванні НХР із забрудненої поверхні за допомогою мийних речовин або органічних розчинників.

Для цього використовуються пральні порошки або інші мийні засоби у вигляді водного розчину (влітку) або розчину в аміачній воді (взимку) та бензин, гас, дизельне пальне, дихлоретан, спирт як органічні розчинники. Під час такого способу дегазації НХР не знешкоджуються, а розчиняються і видаляються із забрудненої поверхні разом з розчинником.

Фізичний спосіб дегазації заснований на випаровуванні НХР із забрудненої поверхні та частковому розкладанню таких речовин під дією високотемпературного газового потоку. Цей спосіб дегазації проводиться за допомогою теплових машин.

Санітарна обробка

Санітарну обробку проводять з метою знезараження та видалення із шкіри людини радіоактивних, небезпечних хімічних речовин.

Залежно від обставин, наявності часу і необхідних засобів санітарна обробка може проводитися частково або повністю.

Часткова санітарна обробка людей проводиться негайно у разі зараження небезпечними хімічними речовинами або відразу після виходу із забрудненої

зони у разі зараження радіоактивними речовинами. Часткова санітарна обробка виконується самостійно або при взаємодопомозі.

Часткова санітарна обробка, як правило, завершується повною санітарною обробкою, що включає миття усього тіла мочалкою з милом (замість мила можна використовувати мийні засоби) під душем. У разі зараження НХР і РР необхідно промити очі, ніс, ротову порожнину 0,5 % розчином соди.

Під час повної санітарної обробки обов'язково проводять знезараження одягу і взуття або їх заміну.

Повну спеціальну обробку можна проводити як у стаціонарних умовах, так і у визначених районах спеціальної обробки.

Організація санітарної обробки має бути така, щоб не було потоків людей, які б зустрічалися чи перетиналися, і забезпечувалося їх послідовне проходження через пункт санітарної обробки з початку обробки до її закінчення.

РЕЧОВИНИ ТА РОЗЧИНИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОБРОБКИ

Речовини і розчини, що використовуються для дезактивації

Для видалення радіоактивного забруднення з будь-якої поверхні доцільно використовувати:

воду;

мийні засоби на основі сульфону (СФ-2у-; СФ-3), будь-які

<p>побутові мийні засоби і речовини; мило; промислові відходи, які містять поверхнево-активні речовини. Крім того можна використовувати розчин прального порошку – 3 г; лугу – 10 г; води – до 1 л. Цінне обладнання, прилади доцільно дезактивувати розчином лимонної або щавлевої кислоти такого складу: лимонна або щавлева кислота – 10 – 20 г; вода – до 1 л. Для дезактивації поверхонь, пофарбованих хімічно стійкими емаллями, таких як нержавіюча сталь, пластмаса, інструментальна сталь та обладнання, прилади, доцільно використовувати 0,15 % розчин порошку СФ-2У (або інші побутові мийні засоби) у воді влітку або у 20 – 25 % аміачній воді зимою. У процесі дезактивації необхідно вживати заходів для можливого скорочення витрат мийних засобів з метою зменшення кількості відходів.</p>	
---	--

4. Закріплення вивченого матеріалу - 5 хв.

Питання для закріплення:

- 1) Які є способи спеціальної обробки?
- 2) Які речовини використовуються для дегазації та дезактивації?

5. Підбиття підсумків – 5 хв.:

зазначення питань, що потребують підвищеної уваги;
оголошення оцінки;
відповіді на запитання.

План-конспект склав:

Т. в. о. заступника начальника частини – начальника
хіміко-радіологічної лабораторії
старший лейтенант служби цивільного захисту

Олександр ЛЮБИЧ

« _____ » _____ 2024 року